

Тема лекції. Загальні засади експериментальної психології в системі психологічних дисциплін

План лекції:

1. Історія виникнення та розвиток експериментальної науки.
2. Становлення експериментальної психології
3. Предмет і завдання експериментальної психології.

Список використаної та рекомендованої літератури

1. *Выготский Л. С.* Проблемы развития психики: В 6 т. — М.: Педагогика, 1983.—Т. 3. —367с.
2. *Дружинин В. Н.* Экспериментальная психология. — СПб.: Питер, 2000.— С. 8-18.
3. *Заронцев К.Д., Худяков А.И.* Экспериментальная психология: ответы на экзаменационные билеты.- СПб.: Питер, 2005.-220с.
4. *Леонтьев А. Н.* Избранные психологические произведения: В 2 т. — М.: Педагогика, 1983.—Т. 1. — 381 с.
5. *Максименко С.Д., Носенко Е.Л.* Экспериментальна психологія (дидактичний тезаурус): Навч. Посіб. — К.:МАУП, 2002.- 128 с.
6. *Рубинштейн С. Л.* Основы общей психологии. — СПб.: Питер, 2000. — С. 10-89, 309-416.
7. *Основи психології / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця.* — К.: Ли-бідь, 1995.— 632с.
8. *Ярошевский М. Г.* История психологии. — М.: Академия, 1996. — 416 с.

Міні лексикон:

- поняття „експериментальна психологія”, „експеримент”;
- передумови запровадження експерименту в психології;
- етапи становлення експериментального методу в психології;
- роль основних напрямів психологічної науки у становленні психологічного експерименту;
- розвиток експериментального дослідження психіки у вітчизняній і зарубіжній психології;
- предмет і завдання експериментальної психології;
- експериментальний метод у психології на сучасному етапі.

1. Впровадження експерименту в психологію було зумовлено насамперед *розвитком філософії*, яка збагатила психологію методологічними принципами дослідження психіки, зокрема принципами детермінізму, розвитку, системності тощо. П. Фресс зауважує з цього приводу, що саме в межах філософії була висунута ідея виміру в психології. Так, Х. Вольф ще у XVIII ст. ввів у вжиток не тільки сам термін "психологія", а й поняття про психометрію.

Досягнення в біології, зокрема еволюційне вчення Ч. Дарвіна.

Успіхи фізіології і, зокрема, *нейрофізіології*, (розрізнення чутливих і рухливих нервів (1822), закону специфічної енергії нервів, відповідно до якого ми пізнаємо не безпосередньо речі, а лише збудження самих нервів (Й. Мюллер, 1838), виявлення існування спеціальних нервів відчуття якостей — кольору, висоти звуку тощо (Г. Гельмгольц, 1860), нервовий імпульс є електричною хвилею, яка заряджена негативно (М. Бернштейн, 1849-1866), при цьому швидкість передачі імпульсу становить 50 м/с (Г. Гельмгольц, 1850), ідею мозкової локалізації (Ф. Галль), відкрито центр мови (П. Брока, 1861), а також те, що спинномозкові рефлекси гальмуються центральними механізмами (І. Сеченов, 1863).

Фізіологічна оптика й акустика (Г. Гельмгольц, 1855-1866), у рамках якої було розроблено теорію сприймання, або так звану теорію неусвідомлюваних умовиводів.

Психофізика, в якій на ґрунті досліджень П. Бугера та Е. Вебера були виявлені зв'язки між стимулами й інтенсивністю відчуттів (Г. Фехнер, 1860).

Отже, перед ученими різних галузей знань виникли психологічні проблеми — проблеми помилок відчуттів і взагалі участі психіки у звіті суб'єкта про свій досвід. Тому не дивно, що першими вченими-експериментаторами у психології стали фізики (Г. Фехнер, Г. Гельмгольц) і фізіологи (В. Вундт, І. Сеченов, І. Павлов), а їхні праці стали природничо-науковою основою для запровадження експерименту в психологію.

2. *Становлення експериментальної психології пов'язують* з 1879 р., коли В. Вундт у Лейпцигу створив перший інститут психології, тобто першу експериментальну психологічну лабораторію.

Разом з тим очевидно, що це досить умовна дата. Адже праці Е. Вебера, Г. Фехнера, Г. Гельмгольца є по суті психологічними експериментами. Недарма Б. Ананьев характеризував "Елементи психофізики" Г. Фехнера як одну з фундаментальних праць в історії експериментальної психології [1]. Слід зауважити, що задовго до 1879 р. І. Сеченов застосовував психофізіологічні та психологічні методи у своїх дослідженнях.

Тому в історії становлення експериментальної психології можна умовно виокремити два періоди:

- *долабораторний*, у якому провідними є психофізика та психофізіологія (Г. Гельмгольц, І. Сеченов, Г. Фехнер);
- *лабораторний*, у якому, залежно від методологічних підходів, розрізняють етапи, пов'язані з розвитком:

- 1) фізіологічної та інтроспективної методології у вигляді вундтівської експериментальної психофізіології та ряду її різновидів(Вундт, Тітченер, Крепелін, Еббінгауз);
- 2) експериментальної інтроспекції, започаткованої вюрцбурзькою школою (Кюльпе);
- 3) французького патопсихологічного підходу (Рібо, Жане);
- 4) двох напрямів, які розвивалися паралельно — біхевіоризм і гештальтпсихологія(Вертгеймер, Халл, Скінер);
- 5) діалектико-матеріалістичний підхід у вітчизняній психології(Павлов, Сеченов, Сікорський, Ланге, О. Лурія, С. Рубінштейн, Б. Теплов, О. Леонтєв, П. Гальперіна)

3.Експериментальну психологію можна визначити як галузь психологічної науки, яка розкриває умови, закономірності, принципи експериментального дослідження психіки.

При цьому експериментальна психологія розв'язує такі **завдання**:

- удосконалення експериментальних методик дослідження і застосування їх у різних галузях психологічної науки;
- розробка типології психологічного експерименту, визначення можливостей і обмежень кожного з типів експерименту, формулювання принципів їх організації, розробка критеріїв і стандартів, які визначають місце та функції різних типів експериментів у психологічному дослідженні (з метою зіставлення результатів, отриманих у різних галузях психологічної науки);
- розробка і створення апаратури, спеціально призначеної для психологічних досліджень, яка відповідає сучасному рівню науково-технічного прогресу;
- визначення шляхів застосування досягнень психологічної науки в різних сферах суспільної практики, які спираються на наукові знання, здобуті в експериментальному дослідженні психічної реальності.

На сучасному етапі розвитку експериментальної психології спостерігаються такі **тенденції**:

- ускладнення предмета експериментально-психологічних досліджень (від дослідження елементарних психічних процесів до цілісної особистості й соціально-психологічних явищ);
- можливість експериментального дослідження і врахування індивідуальних відмінностей суб'єктів психічної діяльності, зокрема завдяки успіхам застосування методів математичної статистики у психології (наприклад, можливості обробки результатів багатofакторних психологічних експериментів);
- актуалізація проблеми розробки методологічної основи експериментальних досліджень прикладного характеру, на базі якої можна було б узгодити інтерпретацію експериментальних фактів з позицій різних теоретичних трактовок розуміння психіки в цілому й особистості зокрема.

Контрольні запитання і завдання

1. Якою є роль експериментального дослідження психіки у здобутті наукових психологічних знань?
2. Яким чином можна трактувати предмет експериментальної психології на сучасному етапі його розвитку?
3. Які основні завдання вирішує експериментальна психологія ?
4. Чому розробка типології психологічного експерименту є важливим завданням експериментальної психології?